

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.31.1.5>

Gordana Čupković

FUNKCIJA I ZNAČENJE PREZENTATIVA U ODLOMCI MA EVANĐELJA NOVOGA TEŠTAMENTA (1563.) U USPOREDBI S DRUGIM PRIJEVODIMA

dr. sc. Gordana Čupković, Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru, gcupkov@unizd.hr, Zadar

izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'25:27

27-246=163.42

811.163.42'367

rukopis primljen: 13. veljače 2019.; prihvaćen za tisak: 31. svibnja 2019.

Proučavaju se rečenice uvedene prezentativom evo u hrvatskom reformacijskom prijevodu Novoga teštamenta (ćirilično izdanje, 1563) u usporedbi sa staroslavenskim (Zografsko evanđelje), hrvatskostaroslavenskim (Prvotisak), ostalim starohrvatskim prijevodima (Lekcionar Bernardina Splićanina, Kašićeva i Katančićeva Biblija), latinskim (Erazmov prijevod), Lutherovim njemačkim prijevodom te engleskim prijevodom iz Ženevske Biblije. Primjeri se klasificiraju s obzirom na semantička obilježja. Kognitivna utemeljenost u konceptualnoj metafori ZNATI JE VIDJETI i kulturnom modelu GLEDANJA pokazuje se središnjim obilježjem razmatranih primjera dok se obilježavanje distinkcije prostornih odnosa blizine/udaljenosti od govornika pokazuje rubnim obilježjem. Time se u dijakronijskoj perspektivi izjednačuju jezici s trodijelnom shemom prezentativa s jezicima koji imaju samo jedan opći uzvični deiktik.

Ključne riječi: *deiksa; kulturni model gledanja; prijevodi Biblije*

1. Uvod

Dominantna je funkcija prezentativa i demonstrativa upućivačka; naziv prezentativ u kroatistici se upotrebljava za uzvične deiktike *evo, eto, eno* koji prelaze granice vrsta riječi pa su u literaturi raznoliko određeni (uzvici, čestice, prilozima),¹ dok se naziv demonstrativ upotrebljava za pokazne zamjenice, ali i za pokazne pridjeve ili priloge (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2017: 137), pa postaje i općom oznakom pokaznosti.² Izdvojena skupina deiktičkih riječi razmatrana u dijakronijskome presjeku, osim ustaljenih funkcionalnih i značenjskih kategorija i preslikavanja, pokazuje i nestabilnost u opojmljivanju proksimalnosti pa se i u jezicima s trodjelno strukturiranom shemom prezentativa težište s obilježavanja prostornih odnosa pomiče na usmjeravanje pažnje na stvarno ili fikcionalno vidljiv entitet, što se pokazuje i središnjim obilježjem proučavanih riječi. U nastavku se iznose pretpostavke kognitivno utemeljena semantičkog pristupa proučavanim prezentativima te se izdvajaju semantička obilježja entiteta na koje se upućuje prezentativima u odabranom korpusu i koja u bitnome određuju funkcionalnost te vrste riječi.

---

¹ Belaj i Tanacković Faletar (2014) sagledavaju determinatore općenito ne kao vrste riječi već kao funkcionalne kategorije koje mogu popunjavati različite vrste riječi. Izrazito raznoliko vrstovno imenovanje prezentativa ne samo kod različitih proučavatelja već i od strane istog proučavatelja upravo potvrđuje kako je vrstovno određenje proučavanih riječi rubno u odnosu na funkciju koja se pokazuje njihovim dominantnim obilježjem. Silić i Pranjkić (2007) *evo, eto i eno* s obzirom na sintaktički status svrstavaju u nesamostalne čestice (Pranjkić ih imenuje i uzvicima te ističe njihovu sličnost zamjениčkim prilozima, 2002: 25–26) te ih imenuju prezentativima. Česticama ih imenuju i Sesar (1992: 253–255) te Raguž (1997), potonji koristi naziv pokazne čestice, dok su u gramatici Babić i dr. (1991: 735) imenovane česticama s funkcijom upozorenja. U starijim gramatikama te se riječi svrstavaju u priloge. Maretić ih imenuje prilozima koji dolaze s genitivom i nominativom i kojima se nešto pokazuje ili nudi (1899: 529). Prilozima sa značenjem pokazivanja (*demonstrandi*) imenuje ih i Kašić u svojoj gramatici navodeći za lat. *ecce: evo, otto, etto, enno, en* (1977: 177). Silić i Pranjkić (2007) izdvajaju povezanost prezentativa s glagolskim oblicima i to: funkcionalnu (sveze prezentativa i dativa, akuzativa i nominativa u kojima prezentativ popunjava funkciju glagola *dati*) i etimološku (prezentativ *gle* od *gledati*). Navedene riječi s česticom *gle* povezuje i Maretić (1899). Katičić ih također povezuje s predikacijom razmatrajući rečenice koje počinju s *evo*, koji naziva uzvikom, kao primjere neoglagoljenih predikata (1991: 41).

² Preklapanje funkcija demonstrativa i prezentativa vidljivo je i u nazivu prezentativni demonstrativ kojim Belaj i Tanacković Faletar označuju spoj demonstrativnog oblika i prezentativne funkcije, kakvo je medijalno pokazno *to* na početku rečenice (usp. 2017: 137). S funkcijama zamjenica povezuje ih i Kordić (1997).

2. Deiksa, znanje i gledanje

Trenutni prostor diskursa (CDS prema Langacker 2008: 59), kao mentalni prostor sačinjen od pozadinskih znanja, pohranjenih iskustava i konteksta, koji dijele sudionici u komunikaciji (govornik i sugovornici u tekstu kao i autor teksta i recipijenti), temelj je fokalizacije deikticima: tipična usmjerenost iskazana uzvičnim deiktikom (prezentativom) jest upućivanje na realni entitet u vidnome polju u određenom situacijskom okviru.³ Poveznica znanja i gledanja osobito do izražaja dolazi pri upućivanju na situaciju u budućnost, koje je kao predviđanje posve utemeljeno u zajedničkom mentalnom prostoru sudionika komunikacije, pri čemu se situacija iz mentalnog prostora metaforično opojmljuje kao realno vidljivi entitet. Spoj verbalnog i vizualnog očituje se i podrazumijevanom nadopunom prezentativa gestom u nesimboličnoj uporabi⁴ pa je prezentativ verbo-vizualan znak paradigmatski i sintagmatski: riječju (verbalno) i gestom (vizualno) upućuje se na ono što je aktualno vidljivo ili na ono što je poznato u trenutnom prostoru diskursa i metaforično opojmljeno kao vidljivo. U kognitivnoj znanosti već je prepoznato kako „činjenica da vidimo neku stvar ima ključnu ulogu u tome kako konstruiramo znanje” (Stanojević 2013: 191) što je i pretpostavka kognitivne utemeljenosti metafore ZNANJE JE GLEDANJE (Stanojević 2013: 191), odnosno ZNATI JE VIDJETI i njoj nadređene metafore MISLITI JE PERCIPIRATI (usp. Lakoff i Johnson 1999: 238). Na tim su konceptualnim metaforama

---

³ S kognitivnog gledišta, koje je naglašeno usmjereno na percepciju cjeline te na fokus, govornik tipično skreće pozornost sugovorniku na nešto što je u njihovom vidnom polju (usp. Lakoff 1987: 490) pri čemu je deiktički centar/prototip *ovdje* i *sada*. Suodnos elemenata deikse važnije je obilježje od pojedinačnih elemenata samih pa je vanjska deiksa prepoznata kao geštalt struktura (*experiential gestalt*, usp. Lakoff 1987: 489) koja objedinjuje lokaciju, vidno polje, znanje o entitetu (predmet koji se drži ili entitet u pokretu), usmjeravanje pažnje, geste (1987: 491). Langacker navodi kako sugovornici dijele referencijalni fokus (2008: 281) te uspostavlja trodijelnu shemu okvira diskursa: prethodno – aktualno – anticipirano, unutar koje se razvija prostorna, vremenska i diskursna deiksa.

⁴ Nasljeđujući Fillmoreove poglede na deiksu kao sastavnicu govornoga čina u njegovim društvenim, prostornim i vremenskim aspektima Žic Fuchs (1991–1992) navedene riječi s kontrastivnog hrvatsko-engleskog gledišta naziva rečeničnim demonstrativima s prezentativnom funkcijom, posebno upućujući na odnose prostorne orijentacije s obzirom na tijelo govornika i s obzirom na vizualna zapažanja. Prenoseći Levinsonova zapažanja o gestualnoj i simboličnoj uporabi demonstrativa, koji uključuju auditivno-vizualno-taktilne senzacije i referiranje na znanje sudionika govornog čina, zapaža kako proučavani prezentativi imaju gestualnu uporabu ali ne i simboličnu (Ovdje sam provela cijeli svoj život./ *Evo sam provela cijeli svoj život., 1991–1992: 100) pa ih naziva i gestovnom deiksom.

utemeljeni i pojmovi perspektive i točke motrišta (usp. Lakoff i Johnson 1999: 239) pa su dodatno obilježeni i pozicioniranošću govornika.

Egzoforički deiktici kojima se upućuje na percipirani predmetni svijet kao i na ono što govornik ima u umu posjeduju obilježja koja Levine (2010) naziva mentalnim upućivanjem i mentalnim demonstrativima. Levine uz vizualnu percepciju kao preduvjet upućivanja na entitet u mislima ističe i usmjerenost pažnje na vizualno percipirani entitet (2010: 178), dakle dodaje i vizualnu selekciju kao temeljni čimbenik verbo-vizualne deikse.

Kada govorimo o semantičkim obilježjima prezentativa, možemo se zaustaviti na semantičkim obilježjima demonstrativa i interogativa koja izdvaja Diessel (2003); ta su obilježja: osoba, stvar, mjesto, smjer, vrijeme, način i količina, koja su prepoznata i kao osnovna obilježja konceptualne strukture. Razmatrajući entitete na koje upućuju prezentativi možemo izdvojiti srodne značenjske skupine: osoba (osoba u kretanju, u samokretanju ili koju pokreću, i postojanje osobe), prirodna pojava, mjesto, vrijeme, diskurs. Razmatrani prezentativi imaju općenitiji obuhvat od demonstrativa i interogativa jer osim pojedinačnog entiteta na koji je usmjerena pažnja zahvaćaju i situaciju u kojoj se entitet nalazi kao i poziciju govornika. Kao paradigmatski nositelji referencije obilježeni su više mentalnim upućivanjem (u smislu vidne percepcije i spoznaje) negoli obilježjima prostornosti, pa se i u sintagmatskim odnosima obilježja proksimativnosti i distantivnosti pokazuju prilično nestabilnima, što posebno do izražaja dolazi u dijakronijskoj perspektivi.

Proučavani primjeri pokazuju kako ni u starohrvatskome nije uvijek relevantno obilježavanje udaljenosti od govornika.⁵ Kad je riječ o prijevodima sakralnih tekstova, možemo govoriti o pretežnom povodenju

---

⁵ U Akademijinu Rječniku, koji navodi najviše primjera i sintaktičko-semantičkih kategorija, kao ekvivalent za latinski uzvik *ecce* bilježe se primjeri iz hrvatskih pisaca od 16. st. Kao osnovno značenje navodi se prostorna pokaznost dok se kao metaforično značenje navodi preslikavanje prostornih odnosa na vremenske: *sad je (evo), tad je (eto), onda je (eno)* te „drugi načini” prijenosa značenja i posebno isticanje teme govora, ARj III: 36. Navodi se kako spomenute riječi tipično stoje uz dativ lične zamjenice, te kako ono što se pokazuje može biti označeno: izrazom u nominativu, izrazom u genitivu ili cijelom rečenicom, a može biti i izostavljeno (nadomješteno kontekstom ili gestom; ARj III: 37), potonje je navedeno samo za *evo*. Uz *eto se*, za razliku od *evo*, u ARj navodi i upućivanje na voluntativnost, time i izražavanje stava govornika o radnjama sugovornika na koje se upućuje (izraženo infinitivom; *eto im se ne ktiti*; ARj III: 34).

prevoditelja za staroslavenskim ili latinskim,⁶ u kojima je po odnosu proksimala/medijala/distala neobilježen demonstrativ *se / ecce*, pa umjesto tri prezentativa imaju jedan opći, što nije bez uporišta i u uporabi.⁷ Umjesto relevantnosti obilježja [+/- proksimal] u starijim se hrvatskim prijevodima relevantnijim pokazuje isticanje opće upućivačke funkcije s usmjeravanjem pažnje na entitet koji je u vidnome polju (stvarnom ili zamišljenom), zatim i sekundarno određivanje i vremenskoga tijeka: naracijsko navezivanje na prošlost, aktualnost upravnoga govora ili predviđanje budućih događaja te upućivanje na diskurs. Entitet na koji se upućuje u starijim je prijevodima uglavnom izražen nominativom čime se iskazuju i odnosi jukstapozicije, kojom se evocira i arhaični, nominalni jezični tip.⁸

Cilj klasifikacije i analize primjera iz novovjekovnih sakralnih tekstova, općenito obilježenih vernakularizacijom, jest razmotriti utemeljenost prouča-

---

⁶ U hrvatskostaroslavenskome uobičajena je uporaba staroslavenskoga *se* koje je u gramatici Дуриданов (1993: 356) imenovano pokaznom česticom uz napomenu kako je riječ o obliku sr. r. jd. pokazne zamjenice *sb*, ali naglašene emfatičnosti koja je približava priložima. Hamm (1960) je u rječniku određuje kao usklik, prevodeći je samo medijalom *eto* i predikativom *gle* te navodeći grčki ekvivalent *ιδού*. Klajn (1985) raspravlja o postanju oblika povodeći se za hipotezama indoeuropeista kako je prvotno riječ u općoj deiktičkoj čestici (što potvrđuju i rezultati istraživanja razvojne lingvistike) od koje postaju pokazne zamjenice i prilozi za mjesto, ovisno o tome je li fokus na predmetu ili na mjestu. U ARj rekonstruirala se indoeuropsko *e* kao opći pokazni uzvik kojemu se u slavenskim jezicima dodaju osnove zamjenica *ovaj, taj, onaj* (ARj III: 36).

⁷ Klajn zapaža kako u mnogim jezicima prilozi preuzimaju ulogu prezentativa (eng. *here*, njem. *da*, 1985: 99) dok u jezicima u kojima postoje „pravi prezentativi” dolazi do pojednostavnjivanja od tri u dva: bug. *eu* i *emo*, rus. *вот* i *вон(а)* (Klajn 1985: 99). Za distinkciju iskazivanja udaljenosti navedeno je u gramatici Babić i dr. kako u uporabi „ta razlika nije tako očita” (1991: 735), posebno u pisanom jeziku „kad okolica nije jasno naznačena” (1991: 736). Istraživanje Žic Fuchs pokazalo je kako se i u hrvatskim govorima u uporabi ne čuva tročlana distinkcija udaljenosti, najbolje je očuvano obilježavanje proksimala (*evo* eng. demonstrativni prilog *here*) koji se i najčešće koristi i zapravo je prototipni oblik dok se razlika medijal/distal gubi pa za *eto* i *eno* postaje relevantnom samo distinkcija [-proksimal], ekvivalentno engleskom demonstrativnom prilogu *there*, zapažajući i kako se *eto* koristi češće od *eno*. Zapaža kako su engleski ekvivalenti uz navedene prostorne priloge i različita predikacija, „Evo me/Coming”, (1991 – 1992: 100). U starohrvatskome prevoditelji koji imaju sustav od tri prezentativa (Kašić) uvode razlikovanje [+/- proksimal] među ostalim povodeći se i za latinskim kontekstualnim ekspliciranjem uzvika *ecce* različitim licima zamjenica (1., 2. ili 3. lice), što dalje pokazuje i tendenciju normiranja. Razlikovanje triju stupnjeva može se pratiti i u povijesnoj leksikografiji, posebno izdvajam Mikaljinu natuknicu za *evo*: *Evo Ja. Etto ti. Enno on* (Micalia 2011: 109).

⁸ O prajezičnim tipovima usp. Грковић-Мејџор (2007).

vanoga verbo-vizualnoga znaka u kulturnom modelu gledanja, i to u dijakronijskome presjeku i u kontrastu s drugim jezicima, posebno s engleskim u kojemu se također pojavljuju različiti oblici uzvičnoga deiktika, ali u kojemu distinkciju na izraznoj razini ne određuju prostorni odnosi, već metaforizacija gledanja.⁹

3. Analiza

3.1. Prostorno kretanje

3.1.1. Upućivanje na živi entitet u samokretanju

U svim je primjerima entitet na koji se upućuje i stvarno vidljiv. Prevladavaju primjeri u kojima živi trajektor u jedini vrši samokretanje u odnosu na živi orijentir. Opojmljivanje mnoštva trajektorâ odvija se i posredstvom metafore i metonimije. U naraciji označuje se započinjanje novoga tijeka, time i tematski diskontinuitet u odnosu na prethodno te se posebno naglašava nenadani događaj, čime je naglašena i anaforičnost u smislu uspostavljanja suodnosa s prošlim događajem i prethodnim tekstom pa su primjeri egzoforični i endoforični.

(1) Lk2,9 *Anđeo im Gospodnji pristupi*¹⁰; ĆNT: I evo anđeľ gospodњи sta pri njih;¹¹ Kaš.: Ter eto angeo G(ospod)nov prista kod njih i svietlost Božja obasja njih; Katan.: A eto Andeo; Zogr.: i se a(n)ĝ(e)ľ g(ospod)ń sta vľ nihľ; Pt.: I se anj(e)ľ g(ospod)ń sta pri nihľ; Gen.: And lo, the Angel of the Lord came upon them

⁹ U Ženevskoj Bibliji uzvična pokaznost iskazuje se dvojako: *lo* i *beholde*. *Online Etymology Dictionary* navodi kako se u uzviku *lo*, koji se koristi od 13. st., spajaju izvoran uzvik (postanjem od staroengleskoga *la*) i skraćeni oblik imperativa glagola *lok* (*look*, 'pogledaj'). Za uzvik *behold* navodi se da je etimološki povezan s glagolom *hold* (*be-haldan*) 'hold, keep', 'držati, zadržati' te da se engleski izdvaja od ostalih germanskih jezika jer se u njemu taj izraz metaforički širi i na obilježavanje gledanja. Povezivanje zadržavanja u (ograđenom) prostoru i gledanja vidljivo je i u hrvatskoj frazi *imati u vidu*. U oba je slučaja riječ o utemeljenosti u konceptualnoj metafori ZNATI JE VIDJETI te u predodžbenoj shemi SPREMNIKA (um se opojmljuje kao spremnik). Uzvik *lo* raširio se iz biblijskoga stila i istraživanje Støle (2012) pokazalo je da je izuzetno čest u biblijskim dramama (*biblical plays*) te da se osim na upućivanje na entitet na pozornici koristi i u fatičkoj funkciji.

¹⁰ Suvremeni hrvatski prijevod: *Novi zavjet* 1993.

¹¹ U transliteraciji odlomaka iz ĆNT podcrtana su slova koja u izvorniku imaju dijakritičke znakove.

(2) Mt8,2 *I gle, pristupi neki gubavac*; ĆNT: i evo gubavac došadši pokloni se njemu govoreći; Kaš.: i eto gubavac došadši; Katan.: A evo gubavac došav'; Zogr.: Сѣдѣшју же ему сѣ [gory] въ слѣдѣ ego idq narodi мнози i se prokaženъ pristopъ klan'eaše se emu i gl(agol)e (8,1); Pt.: I se prokaženъ prišadъ; Gen.: And lo, there came a leper and worshipped him, saying

(3) Mt9,10 *gle, mnogi carinici*; ĆNT: I evo мноzi očitnici i grišnici prišadši sidihu za stolom sa Isusomъ; Kaš.: eto мноzi očitnici; Katan.: evo mnogi očitnici; LBS: i evo мноzi očitnici i grišnici; Zogr.: I b(i)si emu (...) i se мноzi (...); Pt.: I b(i)si vzležeću emu v domu ego se мноzi mitari; Gen.: beholde manie Publicanes and sinners

(4) Mt9,18 *gle, pristupi neki glavar*; ĆNT: Ovo kadъ onъ nimъ govoraše. evo knezъ jedanъ pristupi, i pokloni se njemu govoreći; Kaš.: Ova on govoreći njima, eto poglavica jedan; Katan. (9,19): evo poglavica; LBS: i evo vladavac jedan pristupi; Pt.: gl(ago)lûču i(su)su k narodom' se knezъ edin'; Gen.: beholde there came a certeine ruler

(5) Mt9,19 *I gle, neka žena (9,20)*; ĆNT: I evo žena krvi tečenje trplaše dva na desete godiščъ, pristupiši odъ zadъ, taknu krai; Kaš.: I eto žena koja...; Katan.: A eto žena (9,20); LBS: I evo žena, ka oticanje krvi; Pt.: I se žena êže trpê tečenje kr've bi (12) lêti pristup(i)lši sa zadъ prikosnu se v skriliû rizъ ego; Gen.: And beholde a woman

(6) Mt8,34 *I gle, sav grad izide*; ĆNT: I evo vasъ varošъ izide suprotiva Isusu; Kaš.: I eto vas grad izide; Katan.: I evo vas varoš; Zogr.: i se vsъ gradъ izide protivq is(uso)vi; Gen.: And beholde all the citie come out, to mete Iesus

Na tekstne odnose posebno upućuju primjeri koji u funkciji konektora uspostavljaju tekstni odnos s neposredno prethodnom apsolutnom konstrukcijom (primjeri 2 i 3). Fokus je u primjeru (5), osim na pojavi živoga entiteta, i na osobinama toga entiteta, čime se označava i disperzija pažnje. U primjeru (6) metonimijski stoji grad za građane (CJELINA ZA DIO) time je istodobno gradska zajednica i metaforično opojmljena kao živi agens koji se

kreće. U ĆNT uvijek je *evo*, po čemu se uvijek slaže s LBS i uglavnom s Katan. (2, 3, 4, 6).

3.1.2. Upućivanje na živi entitet kojeg pokreću drugi

U ovoj skupini primjera fokus je na živom objektu kretanja: onome kojega se nosi, postavlja, šalje, izvodi, dakle na onome tko vrši nesamostalno kretanje. U svim je primjerima entitet na koji se upućuje stvarno vidljiv.

(7) Mt9,2 *Kad gle, doniješe mu uzetoga*; ĆNT: i *evo* privedoše k njemu sključanoga ležeći na postelji; Kaš.: I eto mu prikazovahu razslabljenca ležećega na odru; Katan.: I *evo* prikazivaše mu dertavca; LBS: I *evo* privedoše prida n; Zogr. ī se prinesošē emu oslabeledŋ žilami na odrē ležēštŋ; Pt.: I se prinesošē emu; Gen.: And lo, they broght to him a man sicke

(8) Mt9,32 *gle, doniješe mu njemaka*; ĆNT: I kadŋ otidosta, *evo* dovedošē k njemu niema človika, imejući dŋjavla; Kaš.: Izišadši tad oni, eto mu privedošē človika niema; Katan.: *evo* prikazaše mu; Zogr.: tēma že ishodeštēma se privēsē č(lovē)kŋ kŋ nemu nēmŋ bēsēnŋ; Gen.: And as they went out, beholde, they broght to him a domme man possessed w(ith) a devil

(9) Lk2,34 *Ovaj je evo postavljen*; ĆNT: *Evo* postavljenŋ jestŋ ovi k padcu; Kaš.: Eto je postavljen ovi na rasutje; Katan.: *evo* stavljen je ovi; LBS: *evo* postavljen jest ov na razsutje; Zogr.: se ležītŋ sŋ na radaŋŋe i na vŋstanŋe mnogomŋ; Pt.: se položenŋ e(st) sa v padenie i v stanie mnogimŋ; Gen.: Beholde, this childe is appointed for the fall andrising againe

(10) Mt10,16 *Evo, ja vas šaljem*; ĆNT: Ovo šalju vasŋ kako ovce meju vŋlke; Kaš.: Eto ja pošiljem vas kakono ovce posred vukova; Katan.: *Evo* ja šaljem vas; Zogr.: Se azŋ sŋl'jŋ vy ēko ov'cē po srēdē vŋlkŋ; Pt.: Se azŋ š(a)lŋ vi ēko ovce meŋ vŋki budite ubo mudri; Gen.: Beholde, I send you as shepe

(11) Iv19,4 *Evo vam ga izvodim*; ĆNT: *Evo* vam ga vodim vanŋ, da poznate; Kaš.: *Evo* vam ga dovodim; Katan.: *evo* vodim ga; LBS: *Evo* vam ga vodim van; Zogr.: se izvoždŋ ī vamŋ vŋnŋ; Pt.: Se izvoju i van' da razumēete / Se izvoju v(a)mŋ ego vanŋ; Gen.: Beholde, I bring him forthe to you

U primjeru (9) agens je nevidljiv dok se na objekt, kao vidljivi entitet, upućuje dvostrukom deiksom: pokazna zamjenica i prezentativ. U primjerima koji označavaju radnje slanja i izvođenja (10 i 11), fokus je osim na objektu i na vršitelju radnje koji je i govornik; u tim je primjerima deiksa sekundarno usmjerena i na budućnost (kao predviđanje), a imaju i obilježja performativa (govornik verbalizira radnju koju izvodi). U primjeru (10) u ČNT iznimno umjesto prezentativa dolazi zamjenički demonstrativ *ovo*; u tome se primjeru rješenje u ČNT razlikuje i od rješenja u GNT, u kojemu je: *Evo šalû vas*.¹²

3.2. Postojanje

Svi se primjeri odnose na upućivanje na postojanje živoga entiteta (osobe). Primjeri ove skupine najbrojniji su i uglavnom dolaze u upravnom govoru. U njima se prezentativom dodatno naglašava pojava govornika ili pojava osobe koja je predmet govora. Obilježeni su aktualnošću te stvarnim pogledom na entitet koji je u vidnome polju govornika i sugovornika.

(12) Lk1,38 *Evo službenice Gospodnje*; ČNT: Evo raba gospodnja, budi meni po riči tvoioi; Kaš.: Evo raba G(ospodi)nova; Kat.: evo službenica Gospodnja; LBS: Evo raba gospodina; Zogr.: reče že mariê: se raba g(ospod)nê bđi mnê po gl(as)u tvoemu; Pt.: Se azъ raba g(ospod)na budi mnê po gl(as)u tvoemъ; Gen.: Beholde, the servant of the Lord; Luth.: Siehe, ich bin des Herrn Magd

(13) Lk2, 48 *Gle, otac tvoj i ja žalosni smo te tražili.*; ČNT: Evo otacъ tvoi, i ja skr̄bêći iskahova tebê; Kaš.: Evo otac tvoj i ja; Katan.: evo; LBS: evo otac tvoj i ja brinući se iskahomo tebe; Zogr.: se o(tъ)съ tvoi i азъ skr̄bêšta iskahovê tebe; Pt.: Se o(tъ)съ tvoi i азъ skrbeča iskahove tebe; Gen.: beholde, thy father & I have soght thee with heavie hearts

(14) Lk1,36 *A evo tvoje rođakinje Elizabete.*; ČNT: I evo Elizabeta teta tvoja i ona je začela sina vъ starosti svoioi; Kaš.: I eno

¹² Moguće je i mišljenje da je u takvim primjerima riječ o pogrešno protumačenome staroslavenskom *se* (koje prevoditelj/prepisivač percipira kao zamjenicu, a ne kao prezentativ); ta se osobitost dalje može razmatrati i u kontekstu zaokreta prema (hrvatsko)staroslavenskim predlošcima, koji je posebno vidljiv u ćirilčnoj knjizi (o tome usp. Čupković 2010).

Elisabeta; Katan.: I evo Elisabet; LBS: I ovo Elizabet bližika tvoja; Zogr.: i se elisavътъ ožika tvoê i ta začъnetъ vъ starostъ svoq; Pt.: I se elis(a)v(e)ta užika tvoê; Gen.: And beholde, thy cousin Elizabet; Luth.: Und siehe, Elisabeth

(15) Mk3,32 *Evo vani majke tvoje i braće tvoje*; ĆNT: Evo mati tvoja, i bratъja tvoja izvana iĉu tebe; Kaš.: Eno mati tvoja; Katan.: evo mati tvoja; Gen.: Beholde, thy mother, and thy brethren seke for thee without

(16) Mk3,34 *Evo majke moje, evo braće moje*; ĆNT: Evo mati moja, i bratъja moja; Kaš.: Evo mati moja; Katan.: evo mati moja; Gen.: Beholde my mother and my brethren

(17) Mk9,7 *Ovo je Sin moj*; ĆNT: I pride glasъ izъ oblaka, govoreĉi evo e sinъ moi vzljubljeni; Katan. (9,6): ovo je sin moj; Zogr.: sъ estъ s(y)nъ moi vъzl'jublenu; Gen.: This is my beloved Sonne; Luth.: Das ist mein lieber Sohn

(18) Iv19,5 *Evo ĉovjeka!*; ĆNT: Evo ĉlovik.; Kaš.: Evo ĉoviek.; Katan.: evo ĉovik; LBS: Evo ĉlovik.; Zogr.: i gl(agol)a imъ se ĉ(lovê)kъ; =Pt.; Gen.: Beholde the man

(19) Iv19,26 *Ženo! Evo ti sina!*; ĆNT: Ženo evo sinъ tvoi (...) evo mati tvoja; Kaš.: eto sin tvoj; Katan.: eto sinak tvoj (...) eto mati; LBS: ženo, evo sin tvoj (...) ovoj budi mati tvoja; Zogr.: ženo se s(y)nъ tvoi (...) se mati tvoê; =Pt; Gen.: Woman, beholde thy sonne (...) Beholde thy mother

Gestualnošću su osobito obilježeni primjeri upućivanja na osobe koje su predmet govora (3. lice) i koje su tipično u vidnome polju. Osobe koje su predmet govora mogu biti i izvan vidnoga polja. Razlikovanje deikticima u tom primjeru uspostavlja se u Kašićevu prijevodu: *eno* za osobe koje su vani (15) pa se ne mogu stvarno vidjeti, *evo* za osobe koje su u vidnome polju i koje govornik „okružuje pogledom” (16). U ta dva primjera uporabu *evo* ili *eno* ne obilježava distinkcija [+/-proksimalnost], već je eksplicitno obilježava distinkcija [+/- vidljivost]. U ostalim se prijevodima ne pravi razlika između mentalne vidljivosti i stvarne vidljivosti. U primjeru (17) u ĆNT iznimno dolazi prezentativ s predikacijom (uz glagol *biti*) tamo gdje je u svim ostalim prijevodima pokazna zamjenica, koja posvjedočuje

neobičnost eksplikacije prezentativa predikacijom u slučajevima upućivanja na pojavu živoga entiteta. U primjeru (19) prezentativom se obilježava čin simboličnog davanja po tome je riječ i o performativu: davanje se izvodi samim izgovaranjem.

Iznimno se prepliću upućivanje na aktualno postojanje entiteta i naracija:

(20) Lk2,25 *Živio tada u Jeruzalemu*; ĆNT: I evo človik biše vъ jerusolimê, komu biše ime Simeonъ; Kaš.: Ter eto čoviek bieše u Jerusalemu; Kat.: A evo čovik biše; Zogr.: i bē č(lovê)къ vъ i(eru)s(oli)mê emuže imę semъonъ; Pt.: I se bē č(lovê)къ v' er(u)s(o)l(i)mê imenem' semionъ; Gen.: And beholde there was a ma(n) in Ierusale(m), whose name was Simeo(n); Eras.: Et ecce homo erat Hiersolymis, cui nomen Simeon

U suvremenome hrvatskom prijevodu, kao i u staroslavenskome, u navedenom primjeru nema aktualizacije prezentativom, dok se u svim ostalim primjerima, počevši od Prvotiska (vjerojatno pod utjecajem latinskoga) pojavljuje i prezentativ. Kod Kašića je svojevrsni odmak od aktualizacije prema naraciji naznačen uporabom prezentativa *eto*.

3.3. Upućivanje na prirodnu pojavu

Naracijsko upućivanje na prirodnu pojavu, kao na entitet u kretanju, u novovjekovnim je primjerima obilježeno predikacijom činjenja.

(21) Mt8,24 *I gle, žestok vihor*; ĆNT: i evo furtuna velika bi učinjena v(ъ) moru; Kaš.: i eto se učinie ganutje veliko u moru; Katan.: I evo ganutje; LBS: i evo fortuna velika bi učinjena u moru; Zogr.: (23. i vълêzъšu emu vъ korablъ po nemъ iдошę učenici ego) i se trъsъ veli bystъ vъ mori; Pt.: I se trus(ъ) veli bis(тъ) v mori; Gen.: And beholde, there arose a great te(m) pest in the sea

Označavanje tematskoga diskontinuiteta i naglašavanje iznenadnoga događaja prezentativom u pripovijedanju događaja prvenstveno je upućivanje na mentalni prostor pripovjedača i recipijenata.

3.4. Upućivanje na mjesto

Upućivanje na stvarni vidljivi prostor u upravnom govoru podrazumijeva dopunu stvarnom mimikom ili gestom:

(22) Mk16,6 *Evo mjesta kamo ga položiše.*; ĆNT: вѣскрꙋснулъ je ni ga ovdê: evo jest mêsto kadi su ga položili; Kaš.: evo miesto gdje su njega postavili; LBS: Evo misto, gdi su ga postavili; Zogr.: вѣста нѣстъ съде se mêsto ideže bē položenъ; Pt.: vsta i nêstъ sadê. se mêsto idêže položiše i; Gen.: beholde the place, where they put him; Eras.: ecce locus ubi posuerant illum

Iznimno je u ĆNT prezentativ dopunjen i predikacijom (*evo jest*); takvo se ekspliciranje prezentativa predikacijom u navedenom primjeru pokazuje izrazito zalihosnim.

3.5. Upućivanje na vrijeme

Upućivanje na vrijeme, kao na apstraktni entitet koji se ne može vidjeti očima, već se spoznaje putem prenesenih značenja, u svim primjerima ima obilježje mentalne deikse. Zajedničko znanje sudionika komunikacije zamjenjuje percepciju vidom. Primjeri dolaze u naraciji i u upravnom govoru. Primjeri iz upravnoga govora naglašeno su usmjereni na budućnost i predviđanje događaja, dok se u naraciji upućivanjem na određenu vremensku točku skreće pažnja i na apstraktni vremenski tijek, odnosno na protok vremena od određenog događaja do aktualnoga govorenja.

(23) Lk1,36 *ovo je već šesti mjesec*; ĆNT: I evo misecъ šesti jestъ noi ka se zove neplodna; Kaš. I ovi misec šesti jest njoj; Katan.: a ovo je misec; LBS: i evo misec šesti jest noj; Zogr.: i съ m(ê) s(ê)съ šesty estъ ei naricaemêi neplodъvi; Pt.: I sa m(ê)secъ šesti e(stъ) ei; Gen.: and this is her sixt moneth; Luth.: und ist jetzt im sechsten; Eras.: hic mentis est sextus illi

(24) Lk1,48 *od sada će me, evo, svi naraštaji*; ĆNT: evo ođъ sada blaženu mē rekutъ vsi narodi; Kaš.: evo bo iz ovoga blaženu će mene govoriti svi porodi; Katan.: evo bo od sada; Zogr. se bo oтъ selê blažetъ mę вѣsi rodi; Pt.: se bo ot selê blažet me vsi rodi; Gen.: for beholde, from hence forthe shall all ages call me blessed; Luth.: Siehe, (...); Eras.: ecce enim ex hoc tempore

(25) Lk1,20 *I evo, budući da nisi povjerovao mojim riječima*; ĆNT: i evo ti budeš nimъ, nećeš moći govoriti; Kaš.: I eto ćeš biti mućec i nećeš moći govoriti; Katan.: I evo bit ćeš mućec'; Zogr.: i se bōdeši mlbčę i ne mogy proglagolati; Gen.: And beholde, thou shalt be domme, and not be able to speake; Luth.: Und siehe, du wirst stumm werden und nicht reden können

(26) Lk1,31 *Evo, začęť ćeš*; ĆNT: Evo hoćešъ začęti va utrobi i poroditi hoćeš sina; Kaš.: Eto ćeš začęti u utrobi; Katan.: Eto ćeš začęť; LBS: evo ćeš začęti u utrobi; Zogr.: i se začęneši vъ črčvę i rodiši s(y)nъ; Pt.: se počneši v čr(ę)vę i porod(i)ši s(i)nъ; Gen.: For lo, thou shalt conceive in thy wombe; Luth.: Siehe, du wirst schwanger

U svim je navedenim primjerima entitet koji je zahvaćen događajem osoba, i to specifično osobine i stanje osobe. U primjeru naracije (23), u kojemu se upućivanjem na određenu vremensku točku naglašava i protok vremena, samo je u LBS i ĆNT prezentativ, i to bez dodatne eksplikacije predikacijom. U primjeru (24), kojim se upućuje na događaje vezane za govornika, kod Kašića je prilog vremena zamijenjen pokaznom zamjenicom koja upućuje na vrijeme kao materijalni entitet, ali i posredno na uzrok kao spremnik (*iz ovoga*). Primjerima (25) i (26) upućuje se na stanje koje će zahvatiti sugovornika.

3.6. Upućivanje na diskurs

Primjerima se upućuje na sadržaj govornoga čina. Javljaju se u upravnom govoru i u uvodu u upravni govor.

(28) Lk2,12 *I evo vam znaka*; ĆNT: I evo vamъ znamenije, naiti hoćete; Kaš.: I ovo zlamen'je vama; Katan.: I ovo vam zlamenje; Zogr.: i se vamъ znamenę; Pt.: I se v(a)mъ s(st) zn(a)m(e)nie; Gen.: And this shalbe a signe to you; Luth.: Und das habt zum zeichen

(29) Lk2,10 *Evo, javljam vam blagovijest*; ĆNT: jere evo navićaju vamъ; Kaš.: evo bo pripoviedam vama; Katan.: evo bo vam blagovistjam; Zogr.: ne boite sę se bo blagovęstvujō vamъ; Pt.: se bo bl(a)govęćau v(a)mъ; Gen.: for beholde, I bring you tidings of great ioye; Luth.: Siehe, ich verkündige euch

(30) Lk1,44 *Gledaj samo!*; ČNT: Evo pokle bi učinjenъ glasъ pozdravljenъa tvoga va ušiju moih (...); Kaš.: Evo bo netom se učinie glas; Katan.: Evo bo, kako se; LBS: Evo stanovito pako bi učinien; Zogr.: se bo êko bystъ glasъ cêlovanъê tvoego vъ ušjju moeju; Pt.: se bo egda bisi gl(a)sъ pozdravljeniê tvoego; Gen.: For lo, assone as the voyce of thy salutation sounded in mine eares; Luth.: Denn siehe

(31) Mt8,29 *I gle, povikaše*; ČNT: i evo vapijahu govorečm (!). o Isuse sinu Božbi, koje dugovnjje imamo mi s tobomъ?; K: Ter eto zavikaše govoreći; Kat.: I eto vapiše; Zogr.: i se vъzъpiste gl(agol)jôšta čyto estъ nama i tebê; Gen.: And beholde, they cryed out, saying

(32) Mt9,3 *a gle (...)*; ČNT: I evo niki odъ pisacъ govorahu meju sobomъ; Kaš.: Ter eto njeki od pisalaca; Katan.: A evo neki od...; LBS: I evo niki od pisac; Zogr.: i se eteri otъ kъnižъnikъ rêšę kъ sebê; Pt.: I se eteri ot knižnikъ; Gen.: And beholde, certeine of the Scribes

Entitet na koji se upućuje nije moguće percipirati vidom, bilo da je riječ o apstraktnome govoru bilo da je riječ o znanju sakrivenu u umu, koje se sugovornicima posreduje kao predviđanje budućih događaja (28) ili kao prepričavanje onoga što se je netom zbilo (29). U oba se primjera kao dopuna koristi dativ osobne zamjenice koji je, kao dativ osobne sfere, osim tipičnoga značenja usmjerenosti, i u fatičkoj funkciji. U primjeru (28) govorenje je metaforizirano kao predmetna djelatnost (davanje ili pokazivanje znaka) dok se u primjeru (29) eksplicira predikacijom. U primjeru (28) prezentativ se koristi u ČNT kao i u staroslavenskome te u suvremenome hrvatskom prijevodu; u germanskim je prijevodima kao i kod Kašića i Katančića na tome mjestu pokazna zamjenica ili demonstrativ mjesta što nam govori o zalihosti upućivanja na predviđanje znakom koji se referira na vizualno, u slučajevima kad je to vizualno i eksplicitno iskazano (*znak*). U primjeru (30) upućuje se i na vrijeme (netom minula prošlost) dok se u primjerima (31) i (32), kao uvodima u upravni govor, upućuje na aktualno govorenje, koje se time metaforizira kao vidljivi entitet. U primjerima ove skupine, kao i u primjerima upućivanja na vrijeme, kako je riječ o mentalnoj deiksi, pokazivanje gestom (u smislu samopredstavljanja govornika) sadržano je u znanju sudionika komunikacije te ne mora biti i vidljivo, odnosno, može biti i samo simbolično.

4. Zaključak

Istraživanje je pokazalo kako se u glavnini razmatranoga korpusa ne uspostavlja razlikovanje proksimala-medijala-distala (razliku uspostavlja Kašić, dok je u hrvatskom reformacijskom prijevodu kao i u Lekcionaru Bernardina Splićanina uvijek uporabljen oblik *evo*, koji prevladava i u mlađem Katančičevu prijevodu). Po toj se osobini ne bi mogla uspostaviti distinkcija reformacijskih i ostalih prijevoda kao ni distinkcija prijevoda utemeljena na grčkoj i staroslavenskoj pismovnoj tradiciji te prijevoda koji nasljeđuju latinsku pismenost i pismenost na vernakulima Rješenja u hrvatskim prijevodima izjednačuju se sa staroslavenskim i hrvatskostaroslavenskim (*se*) te latinskim (*ecce*), u jednom općem prezentativu.

U proučavanome korpusu zamjetna je zamjenjivost prezentativa zamjeničkim demonstrativom te povremeno i dodatno ekspliciranje predikacijom (u ČNT). Ujedno je naglašena i performativna funkcija prezentativa. U starohrvatskim primjerima nema zamjenjivanja priložnoga demonstrativa odglagolskim *gle*, koji se u hrvatskim tekstovima pojavljuje od 18. st.¹³ Posebno je naglašena i dominacija nominativa za izražavanje entiteta na koji se upućuje, čime se iskazuje svojevrsna dominacija jukstapozicije nad rekcijom. Jukstapozicija svjedoči o percepciji pokaznoga znaka kao znaka iste razine s entitetom na koji upućuje, čime se posredno naznačuje osobita samostalnost, pa i nominalnost verbo-gestualnog znaka.

Iako se ne nalaze primjeri zamjenjivanja predikativom gledanja: *vidi*, *gle*, koje obilježuje suvremeni hrvatski prijevod, i u starohrvatskim se prijevodima u iskazu s prezentativom podrazumijeva i obilježje vidljivosti, što posebno do izražaja dolazi u izdvojenim primjerima uspostavljanja distinkcije [+/- vidljivost] entiteta na koji se upućuje različitim oblicima prezentativa. Obilježje vidljivosti, u usporedbi starohrvatskih prijevoda s prijevodima iz drugih jezika, nameće se kao primarno u odnosu na obilježje [+/- proksimativnost]. Konceptualna metafora ZNATI JE VIDJETI, na kojoj su svojim izrazom utemeljeni ekvivalentni uzvični deiktici iz engleskoga i njemačkoga, u starohrvatskim prijevodima evanđelja, kao i u staroslavensko-me i latinskom, ostvaruje se implicitno: umjesto pretopljenog multimodalnog verbo-vizualnog *gle* (deiktik + eksplicitni izraz za vizualno + stvarna ili zamišljena mimika i/ili gesta) u starohrvatskom dolazi jedan od prezen-

¹³ Uzvični deiktik *gle* u koprusu starije književnosti zabilježen je tek u Reljkovićevu *Satiru* (usp. „gle”, ARj III), vjerojatno pod utjecajem njemačkoga *siehe*.

tativa, najčešće *evo*, kao dijelom implicitni verbo-vizualni znak (dektik + implicitno vizualno + stvarna ili zamišljena mimika i/ili gesta).

Izvori

- GNT: *Prvi i Drugi del Novoga testamta*. 1562. 1563. (2007), Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik”, Zagreb.
- ĆNT: *Pervi i Drugi del Novoga testamta*. 1563. (2008), Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik”, Zagreb.
- LBS: *Lekcionar Bernardina Splićanina*. 1495. (1991), ur. Josip Bratulić, Književni krug, Split.
- Eras.: Erasmus, Desiderius (1572) *Novum Iesu Christi Testamentum, ex castigatione et annotationibus D. M. Flac. Illyr.*, Basileae, www.digitale-sammlungen.de, posjet 20. rujna 2010.
- Gen.: *The Bible* (1659), printed by Iohn Crispin, Geneva, www.originalbibles.com/geneva-bible-1569, posjet 4. siječnja, 2019.
- Kaš.: *Biblia sacra*. 1625. Kroatische Bibel des Bartol Kašić (1999) Ur. H. Rothe et al., Ferdinand Schoeningh, Paderhorn, München, Wien, Zürich.
- Katan.: *Sveto pismo Starog i Novog zakona* (2016) Preveo Matija Petar Katančić, Hrvatsko biblijsko društvo, Zagreb.
- Luth.: *Die Luther Bibel von 1534* (2002) Vollständiger Nachdruck II, Tatschen, Koeln etc.
- Novi zavjet* (1993) S grčkog preveli Bonaventura Duda i Jerko Fućak, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Pt.: *Misal po zakonu rimskog dvora*. 1483. (1971) Liber, Mladost, Zagreb.
- Zogr.: *Quattuor Evangeliorum Codex Glagoliticus olim zographensis nunc petropolitanus* (1954) Ur. V. Jagić, Akademische Druck, Graz.

Literatura

- ARj III: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1887–1891), ur. Pero Budmani, JAZU, Zagreb.
- Babić, Stjepan, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić, Stjepko Težak (1991) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, HAZU, Zagreb.

- Belaj, Branimir, Goran Tanacković Faletar (2014) *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Imenska sintagma i sintaksa padeža*, Zagreb, Disput.
- Belaj, Branimir, Goran Tanacković Faletar (2017) *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Sintaksa jednostavne rečenice*, Zagreb, Disput.
- Čupković, Gordana (2010) „Književnojezična koncepcija glagoljskoga i ćirilskoga *Novoga testameta* iz 1562./1563.”, *Filologija*, 55, 1–36.
- Diessel, Holger (2003) „The relationship between demonstratives and interrogatives”, *Studies in Language*, 27, 3, 635–655, www.researchgate.net, posjet 15. listopada 2018.
- Дуриданов, Иван, ред. (1993) *Граматика на старобългарския език*, Българска академия на науките, Софиа.
- Fauconnier, Gilles, Mark Turner (1998) „Conceptual Integration Networks”, *Cognitive Science*, 22, 2, 133–187.
- Грковић-Мејдор, Јасмина (2007) *Списи из историјске лингвистике*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад.
- Kašić, Bartol (1977) *Institutiones linguae Illyricae*, Boehlau Verlag, Koeln, Wien.
- Katičić, Radoslav (1991) *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, HAZU, Zagreb.
- Klajn, Ivan (1985) *O funkciji i prirodi zamenica*, Institut za srpskohrvatski jezik, Beograd.
- Kordić, Snježana (1997) „Prezentativi *evo, eto, eno*”, *Slavia*, 66, 2, 183–196.
- Lakoff, George (1987) *Women, Fire, and Dangerous Things*, The University of Chicago Press Chicago, London.
- Lakoff, George, Mark Johnson (1999) *Philosophy in the Flesh*, Basic Books, New York.
- Langacker, Ronald W. (2008) *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*, Oxford University Press, Oxford, New York.
- Levine, Joseph (2010) „Demonstrative Thought”, *Mind & Language*, 25, 2, 169–195.
- Micalia, Jacobus (2011) *Blago jezika slovinskoga*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Online Etymology Dictionary*, www.etymonline.com, posjet 20. siječnja 2019.
- Pranjković, Ivo (2002) *Hrvatska skladnja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

- Raguž, Dragutin (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb.
- Sesar, Dubravka (1992) „O mogućnostima kategorizacije partikula u hrvatskom jezičnom standardu”, *Suvremena lingvistika*, 18, 2, 34, 251–261.
- Silić, Josip, Ivo Pranjković (2007) *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Stanojević, Mateusz-Milan (2013) *Konceptualna metafora. Temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*, Srednja Europa, Zagreb.
- Støle, Hildegunn (2012) *Interjections in Late Middle English play texts*, doctoral thesis, Faculty of Arts and Education, University of Stavanger, www.brage.bibsys.no, posjet 15. listopada 2018.
- Žic Fuchs, Milena (1991 – 1992) „On Contrasting Expressions of Spatial Deixis in Croatian and English”, *SRAZ*, 36-37, 93–102.

SUMMARY

Gordana Čupković

THE FUNCTION AND THE MEANING OF DEMONSTRATIVES IN THE REFORMATION TRANSLATIONS OF THE GOSPEL

The paper deals with sentences introduced by the demonstrative *evo* (“look”) in the Croatian Reformation translation of the *New Testament* (Cyrillic book from 1563) in comparison with Old Church Slavonic (the Zograf Gospel), Church Slavonic-Croatian (the First printed Croatian Glagolitic mass-book), and with the other Old Croatian translations (*Lectionary of Bernardin Splićanin*, Kašić’s and Katančić’s *Bible*), Latin (translation by Erasmus), Luther’s German translation, and the English translation from the *Geneva Bible*. Examples are classified according to the semantic features. Cognitive grounding in the conceptual metaphor KNOWING IS SEEING and in the cultural model of SEEING is discussed as a salient feature of the analysed examples, while the marking of the distinction proximal/distal is presented as a marginal feature. In this way, in the diachronic perspective, languages with a three-part system of demonstratives are equated with languages that have only one general interjection in the demonstrative function.

Key words: *deixis; cultural model of seeing; Bible translations*